

PRILOG POZNAVANJU RIZNICE TROGIRSKE KATEDRALE

Nevenka Bezić-Božanić

Riznica trogirске stolne crkve brojnim predmetima umjetničkog obrta od XIII do XVIII stoljeća privlači već dugi niz godina stručnjake, ali do danas još nije u cjelini obrađena. Stoljećima su u sakristiju, koja je sagrađena uz sjeverni zid stolne crkve u stilu gotike, stizali ti predmeti, darovani od istaknutih trogirskih obitelji, svećenika i biskupa, ili pak naručivani kod raznih majstora u dalmatinskim gradovima. Pa i u samom Trogiru živjeli su i radili brojni zanatlije, posebno zlatari koji se spominju u sačuvanim ispravama već u XIII stoljeću.¹ Sakristiju je oko polovine XV stoljeća sagradio biskup Anđeo Cavazza, a 1457. godine sklopio je drvodjelac Grgur Vidov ugovor sa skrbnikom stolne crkve Ivanom Vitturijem kojim se obavezao da će izdjelati drveni ormar u sakristiji uz uvjet da iz Mletaka dovede jednog drvorezbara. Vratnice ormara ukrašene su intarzijom u raznobojnom drvu, a gornji rub izrezbarenim gotičkim užetom, arkadicama i biljnim ukrasom.² Tu su se čuvale dragocjenosti stolne crkve: kaleži, pokaznice, moćnici, raspela, svijećnjaci, nakit ukrašen draguljima, predmeti od bjelokosti, misna ruha, knjige ukrašene minijaturama u finim kožnim i srebrnim koricama.

Predmete iz riznice stolne crkve spominju u svojim djelima dvojica trogirskih povjesnika iz XVII stoljeća, Ivan Lucić i Pavao Andreis. Prvi spominje plašt ukrašen zlatovezom s bogato ukrašenom izvezenom kukuljicom, koji ne sličí uobičajenim plaštevima što se upotrebljavahu u crkvenim obredima, već više nalikuje onima koje su nosili bizantijski vladari.³ Andreis pak spominje zlatnu tkaninu s velikom zlatnom resom, kojom su bile 1681. godine pokrivene moći sv. Ivana trogirskog, srebrne moćnike i srebrni pečat koji su Jelena Kotromanić, žena Ludovika anžuvinskog i njena kći Marija poklonile trogirskom kaptolu.⁴

Međutim, najstariji dosad poznati popis predmeta te trogirске riznice sastavio je 1517. godine notar Mihovil nakon smrti jednog od rizničara, a u prisutnosti crkvenih i općinskih predstavnika.⁵ Ti arhivski zapisi dragocjeni su izvori koji pokazuju što se sve nalazilo u dalmatinskim riznicima, prema njima se poneki predmet može prepoznati i datirati, ali, na žalost, i ustano-

viti koji su od njih zauvijek izgubljeni. Zbog krhkosti materijala, stalne upotrebe, a kasnije i nemara vlasnika, dalmatinske su riznice izgubile svoje dragocjenosti, jer su oštećeni i dotrajali metalni predmeti pretopljeni, kako bi se od njih skovali novi prema ukusu vremena u kojem su ponovno trebali zablistati na oltarima i u obredima.

U tom se popisu riznice trogirске stolne crkve spominju metalni predmeti, nakit, mitre i knjige, dok se ukrasne tkanine i misna odjeća uopće ne spominju jer ona zacijelo nije bila zatvorena posebnim ključevima, već se čuvala u otvorenim ormarima sakristije. Neke od popisanih predmeta možemo prepoznati jer su se sačuvali do naših dana i izloženi su u posebnim ormarima u sakristiji stolne crkve u Trogiru.

Na početku popisa spominju se dva srebrna kipa sv. Ivana, jedan s mitrom na glavi i krunom ukrašenom nizom bisera, a drugi s modelom grada Trogira u rukama. Zatim se spominju i dvije srebrne ruke sv. Ivana s podnožjima i srebrnim prstenom s velikim crvenim kamenom,^{5a} te srebrni križ, znak Kristova mira, koji se davao za vrijeme mise na cjelivanje. Spominje se uz devet raznih križeva i mali pozlaćeni križić na crvenoj vrpci. Tu je križ s grbom Nikole Kažotića, koji se spominje 1362. godine kao trogirski biskup, a ukrašen je emajlom, križ od kristala sa svojom kutijom, križ s dva kristala na srebrnom lancu također u kutiji,⁶ veliki srebrni križ s uskrslim Kristom i zastavom, a spominje se i križ sa četiri evanđelista. To je vjerojatno danas sačuvani križ iz XIV stoljeća sa žigom avinjonskih zlatara, koji u donjem dijelu ima pune likove četiriju svetaca, a iznad njih na tordiranoj šipki stoje Bogorodica i sv. Ivan.⁷ Od križeva se još spominje veliki srebrni i pozlaćeni rad pokojnog zlatara Ladislava, koji danas više ne postoji. Taj je križ prema arhivskim vijestima skovan 1439. godine, a Vladislav Jurjev imao je u Trogiru svoju zlatarsku radionicu,⁸ gdje se između 1429. i 1448. godine nalazi u popisu bratima bratovštine sv. Duha. Početkom XVI stoljeća trogirski knez Aleksandar Lipomano darovao je crkvi križ bez potanjeg opisa.

Tu su i tri srebrne kadionice s lancima, lađica sa svojom žličicom, tri srebrna tabernakula, posude za držanje euharistije, od kojih je jedna ukrašena kristalom,⁹ druga emajlom, a treća pozlaćena, okrugla oblika i služila je za nošenje euharistije bolesnicima. Srebrni vrč¹⁰ s kotličem dar je Jakova Torlona, koji se 1452. godine spominje kao trogirski biskup, a dvije srebrne posudice za sveto ulje dar su Anđela Cavazze, trogirskog biskupa 1444. godine.¹¹

Od knjiga spominje se Evanđelistar s koricama od pozlaćena srebra na kojima su s jedne strane utisnuti likovi iz prizora Kristove muke, a s druge strane uskršli Krist sa zastavom, zatim Evanđelistar s jednostavnim srebrnim koricama i misal u srebru s grbom plemićke obitelji de Chiudis.¹² Ova obitelj spominje se u Trogiru već polovinom XIV stoljeća, a njeni članovi bili su vojvode u ratu i soprakomiti trogirске galije.¹³

Zatim se spominje i pet biskupskih mitri od kojih je jedna od crvena baršuna s ukrasom od srebra i bisera, dvije su bijele od damasta i tele, a jedna bogato ukrašena šarenim kamenjem i pločicama, zabilježena kao mitra biskupa Kažotića. To je zacijelo jedina sačuvana iz tog popisa romani-

čkog oblika od crvenog baršuna i ukrašena vezom, biserima i minijaturama pokrivenim kristalnim pločicama.¹⁴ Od biskupskih znamenja još se spominje štap od pozlaćena srebra sastavljen od četiri dijela.

Od moćnika spominje se onaj sv. Lovre u kristalnom valjku,¹⁵ te deset kaleža bez potanjeg opisa, od kojih samo jedan nema svoju patenu.

Od bjelokosti je izrađen »Agnus Dei«, Krist u obliku janjeta ukrašen srebrom, a od bjelokosti je i »ikona s križem i drugim plastičnim likovima«. To je mali prenosni oltarić u obliku triptiha, djelo radionice Embriachi iz Mletaka nastalo krajem XIV ili početkom XV stoljeća.¹⁶ Tu se spominje i mala ikona od terakote ukrašena kamenjem, dar Ludovika Lande, koji se kao trogirski knez spominje 1471. godine. Ovu ikonu ne nalazimo u kasnijim popisima trogirске riznice, a ne spominje je ni biskup Didak Manola koji je ostavio dragocjeni opis trogirске stolne crkve iz 1756. godine.

Još se spominje srebrna kutijica za sv. ulje, koje se upotrebljavalo za krizmu i krštenje, ampula s balzomom, srebrni anđeo, koji u ruci nosi moći sv. Ivana,¹⁷ više komada kristala i raznog drugog dragog kamenja, koji se umetao na metalne predmete, sedam srebrnih i dva zlatna prstena, srebrna kopča s raznobojnim kamenjem, žličica za sv. ulje.

U Kaptolskom arhivu u Trogiru čuva se posebni svezak u kojem su sakupljeni prijepisi raznih isprava o riznici od 1359. godine, ali bez posebnih popisa ili opisa pojedinih predmeta. Među tim ispravama nije spomenut ni ovaj iz 1517. godine. Prvi popis riznice sastavljen je 1667. godine, ali su popisane samo tkanine, dok popis iz 1687. spominje i ostale predmete,¹⁸ a kao procjenitelj bio je prisutan i zlatar Marko Gielmini.¹⁹ Iz XVIII stoljeća poznata su dva popisa predmeta i to iz 1785. i 1788. godine, koji se bitno ne razlikuju od onog iz 1756. godine sastavljenog od biskupa Didaka Manole. Kad se jednom do kraja pojedinačno obrade svi ti predmeti umjetničkog obrta i usporede sa starijima, a sistematskim arhivskim istraživanjima možda otkriju i novi podaci, dobit će se zaokružena cjelina riznice trogirске stolne crkve od prvih sačuvanih predmeta iz XIII stoljeća pa do naših dana.²⁰

PRILOG

IE XC

Die 12 Martij 1517 indictione V inuentarium thesauri fuit reuisum et relectum in sacristia ecclesie cathedralis Tragurii coram magnifico et generoso Domino Hierolimo Diedo dignissimo comite et capitaneo Tragurii, Reuerendo Domino Johanne de Andreis canonico et vicario Tragurio, presentibus Domino Petro de Andreis, Doctore, Domino Dominico Hostoe, Domino Johanne Pomenich, Canonicis, et multis aliis. Venerabilis Jacobus Vuchasini, thesaurarius uenerabilis capituli nomine suo et nomine qm

Domini Johannis etiam Thesaurarii Consilij nobilium conssignauerunt thesaurum contentum in infrascripto inuentario et argentum uenerabili Domino Johanni Lucio, thesaurario uenerabilis capituli predicti et Domino Nicolao de Andreis qm Exellentissimi Domini Jacobi Theadosij, thesaurario nuouo consilii, qui thesaurarij nuoui uocauerunt penes se... dictum thesaurum et argentum se in infrascripto inuentario contentum.

Primo caput beati Johannis confesoris argenteum cum mitra sua et coronis duobus et uno filo margaritarum

— Imago magna sancti Johannis argentea cum capiti de aurato cum ciuitate Tragurii in manibus argentea deaurata et mitra sua

— Brachia dua sancti Johannis argentea ornata cum suis pedibus argenteis in digito quorum est annullus argenteus cum lapide magna rubra

— Vna crux argentea in quinque petiis deaurata quam Domini pro pace de osculando

— Vna crux argentea in tribus petiis cum arma Reuerendisimi Domini Episcopi Nicolai De Casotis smaltata vntiarum 88

— Tertia crux de crystallo cum suo pede in vna capsula

— Quarta crux magna de argente deaurato ual de pulchra lauorata per qm magistrum Ladislaum aurificem

— Quinta crux laborata cum duobus cristalis... cum sua Cathenella argentea appeusa in capsula fragmentorum

— Vna crux magna argentea cum Christo resurgente ab uno latere cum suo vexillo et cruceta de super

— Vna crux cum quator evangelistis

— Vna crux argenti pulchra cum crucifixo magna quam dicunt esse sancte Marie de Drid

— Vna cruceta aureata auro attusa cum cordono rubeo

— Duo magna turibulla argentea pulchra deaurata bene laborata cum suis cathenelis quorum unus est vntiarum 41 1/2 alterum (sic!) vntiarum 45 3/4.

— Aliud turibullum argenti ad continuum usum cum suis cathenellis

— Vnum tabernaculum argenti inauratum cum christallo pulchro ad deferendum sacramentum Corporis Christi

— Aliud tabernaculum argenti inauratum smaltatum cum Imaginibus smaltatis ac vna Imagine argentea ex uso de super in samitarum (?) vntiarum 27 3/4

— Tertium tabernaculum argenti inauratum cum Corpore rotundo pro deferendo Dominico sacramento ad in firmus

— Vna naucula argenti cum suo cocleri et cathenella

— Unum bocale cum suo ramino argenti relictum per qm reu. Dominum Jacobum Torlonum episcopum Tragurii

— Ampule argenti due pro oleo sancto et tertia fuit con uersa in calicem

— Due ampule argenti relicte per qm reu. Dominum Angelum Cavasa episcopum traguriensem

— Vnum Euangelistarium deauratum ornatum argento super inbullis cum figuris de Passione ab una parte et altera cum Christo resurgente cum suo vexillo

— Vnum euangelistarium similiter ornatum argento

— Vnum misale fulcitum argento cum arma nobilium de Chiudis

— Vna mitra inaurata ab episcopo cum lapidibus et aliis (cinamilis) ac pendiculis duobus in qua mitra deficium circum circa quedam lamme siue frisum in tribus locis ad spatium sex digitorum cum ... de Casotis

— Vna mitra veluti cremesini cum fisis perlarum argenti et suis pendiculi

— Vnum baculum pastorale in quator petiis argenteus deauratum

— Vna mitra uetus cum lapidibus adulternis

— Due mitre vna damascheni albi et alia de tela alba

— Vnum Agnus Dei rotundus argenti cheburneus ...

— Cristalli quinque sine argento

— Anulli argenti cum lapidibus adulterinis numero septem et duo auri qui deficiunt

— Anchona vna e burnea cum crucifixo et aliis figuris sculptis

— Reliquia sancti Laurentij in vno tabernaculo christalli ornato cum vna cruceta argenti in super deaurata

— Anchoneta cum lapidibus pretiosis et aliis reliquiis de teracoceta relicta per qm Magnificum Dominum Ludouicum Lando olim comitem Tragurii

— Vnum bussulum argenti in quo tenetur Chrisma et oleum sanctum ad baptisandum pueros

— Vnus Angellus argenti penens in manu reliqiam beati Johannis confesoris

— Vna bucheta argenti cum suis lapidibus deuersorum colorum ac super deourata

— Multa alia fragmenta in duabus capsetis partim que fuerunt de mitris partim de annullis quarum rerum potius estat confusio annotari quam aliter declarari

— Duos stilli argenti cum duobus linziuis ad claudendum ...

— Multi lapides adulterini

— Multa petia christalli

— Vna uirgo argenti vntiarum $8 \frac{1}{4}$... in calice (precrano)

— Vnum coclerium pro oleo sancto conficiente (?) et ...

— Calices numero decem nouem cum suis patenis

— Paruum balsami in una ampula

— Vna crux relicta per magnificum Dominum Alexandrum Lipomanum olim comitem et capitanum tragurij

— Vna uirgeta argenti ... posita in capsula fragmentorum

Michiel Notarius Curie Tragurij
episcopalis cancelarius SS

Trogirski notarski spisi sv. III, sveščić 37, str. 43, Historijski arhiv Zadar.